

САВРЕМЕНЕ СТРАТЕГИЈЕ БЕЗБЕДНОСТИ – ГЛОБАЛНА СТРАТЕГИЈА ЕУ ЗА СПОЉНУ И БЕЗБЕДНОСНУ ПОЛИТИКУ

*Мирослав Талијан, Драган Јевтић,
Мирослав Терзић и Мишо Планојевић*
Универзитет одбране у Београду, Војна академија,
Школа националне одбране

Европска унија (ЕУ) је јединствен мировни пројекат настао као резултат економске и политичке интеграције земаља Европе. ЕУ наступа као фактор уједињених геополитичких интереса њених чланица, које су део својег националног суверенитета пренеле на Унију ради заједничког добра и јединствених циљева. Као резултат насталих интеграција истиче се седамдесетогодишњи мир, успостављен након Другог светског рата, који и данас траје.

Процес даљег проширења ЕУ је од виталног значаја за њен даљи развој и опстанак уз поштовање свих прописаних стандарда и процедура које земље морају да испуне како би постале пуноправан члан Уније. Проширење Уније представља правац интегративних токова док излазак појединих земаља из ње води ка правцу дезинтеграција и појаве пробуђених националних осећања умањујући могућност постизања јединства на основама заједничких циљева, интереса и вредности, и истовремено повећавајући нестабилности и смањујући капацитете безбедности.

У раду се у приказују елементи Глобалне стратегије за спољну и безбедносну политику Европске уније (ЕУ) и обрађују питања од значаја за унапређење интереса грађана Европе, затим принципи и приоритети у спољном деловању ЕУ, и на крају указује се на визију будућег деловања ЕУ.

Конкретно, рад се ослања на текст „Глобалне стратегије ЕУ о спољној и безбедносној политици – Заједничка визија, заједничко деловање – Јача Европа” и приказује одговор ЕУ на све сложеније изазове безбедности. У раду су дефинисана следећа питања: (1) Интереси, вредности и принципи у спољнополитичком деловању ЕУ; (2) Приоритети спољне политике ЕУ и (3) Од глобалне стратешке визије до активног деловања.

Кључне речи: *Европска унија, глобална стратегија, спољна и безбедносна политика, визија, деловање, глобално управљање*

Увод

Глобална стратегија ЕУ за спољну и безбедносну политику¹ сачињена је као документ који даје основне правце спољнополитичког деловања ЕУ у глобализованом и динамичном свету који се непрестано мења. Процес промена у дистрибуцији светске моћи и светског поретка у настајућем мултиполарном свету мења геополитичку позицију ЕУ, повећава нестабилности и могућности конфликта, и захтева ново сагледавање и анализу интереса, вредности, принципа и приоритета спољнополитичког деловања, као и неопходних капацитета за спровођење визије у акције којим ће се стратегија спровести у дело.

Остварењу Стратегије спољне и безбедносне политике треба да допринесу схватања и подршка заједничкој визији и амбиција даљег јачања Уније. Основни изазови са којима се суочава ЕУ, а који ће бити присутни и у будућности, су *„нарушена безбедност на истоку Европе, тероризам и насиље у северној Африци и Блиском истоку, као и терористичко деловање у самој Европи”*. Проблем безбедности и стабилности на ширем простору представља и *„недовољан економски раст у делу Африке који заостаје за демографским растом, повећање тензија и нестабилности у Азији и све евидентније климатске промене”*.

Глобална стратегија ЕУ треба да унапреди интересе њених грађана. Интерес ЕУ је да широм света промовише своје вредности. Интереси и вредности су међусобно повезани и међузависни и подржавају једни друге. Као основни интереси наводе се *„мир и безбедност, просперитет, демократија, као и глобални поредак заснован на правилима”*.

У току остваривања интереса и вредности, ЕУ ће се јасно руководити одређеним принципима који су конституисани на основу реалне процене постојећег и динамичног стратешког окружења. Принципи на којима ће почивати глобална стратегија ЕУ су *„јединство, ангажовање, одговорност и партнерство”*.

ЕУ у својој спољној политици тежиће ка остварењу пет приоритета ради испуњења заједничких интереса својих земаља чланица, и то:

1. *безбедност ЕУ,*
2. *државна и друштвена отпорност на истоку и југу ЕУ,*
3. *интегрисани приступ конфликтима и кризама,*
4. *кооперативни регионални пореци и*
5. *глобално управљање за 21. век.*

У циљу остварења глобалне стратегије ЕУ, за спољну и безбедносну политику, неопходно је кроз приоритете спољне политике ЕУ усаглашено ићи од заједничке визије до удруженог деловања. Како би се остварили приоритети и циљеви потребно је колективну акцију држава чланица усмерити на јачању *„кредибилне, реактивне и повезане Уније”*.

¹ „Глобална стратегија ЕУ о спољној и безбедносној политици – Заједничка визија, заједничко деловање – Јача Европа” је назив документа који је представио Савет ЕУ 28.06.2016. године и означава реакцију ЕУ на условавање стања безбедности на глобалном нивоу, као и на регионалном нивоу у ближњем окружењу ЕУ.

Интереси, вредности и принципи у спољнополитичком деловању ЕУ

Интереси и вредности ЕУ су полазна основа на којој се гради Глобална стратегија ЕУ о спољној и безбедносној политици (Стратегија). Заједничка визија и удружено деловање земаља ЕУ који су предуслов остварења Стратегије и спровођења заједничких циљева неопходно морају бити засновани за заједничким интересима и вредностима које деле државе чланице.

Основу заједничких интереса представља европски пројекат, као пројекат мира, који је обезбедио мир, просперитет и демократију. Обзиром на све веће глобалне и транснационалне изазове, ризике и претње које угрожавају капацитете појединачних држава да им се одупру и дају адекватне одговоре на нарушавање стања безбедности, који су добили интегрални и вишедимензионални карактер, као природно намеће се интерес за јачањем јединства и заједничког деловања земаља ЕУ.

У Стратегији се истиче да су „унутрашња безбедност зависи од мира изван наших граница”. Због тога ће просперитет грађана бити боље обезбеђен кроз „јединство и заједничке интеграције, слободан и фер економски систем и несметан приступ глобалним добрима”. Интерес за мир унутар граница ЕУ је веома значајан, али истовремено мора постојати интерес за мир у регионима у окружењу, због чега је битна „превенција конфликта, јачање људске безбедности, као и превенција узрока нестабилности”.

Интеграција и уједињеност су потребни све комплекснијем свету, као и ЕУ, како би грађанима били испоручени мир и безбедност, општи просперитет и демократске вредности. „Сада није време за глобалне полицајце и усамљене ратнике. Наша спољна политика мора да се носи са глобалним притисцима и локалном динамиком, мора да се носи са суперсилама, као и са идентитетима који су све више уситњени”, истакла је Федерика Могерини у свом образложењу Стратегије, и истакла да ниједна земља самостално нема снаге и ресурса да одговори на претње које долазе из глобалног окружења.²

Просперитет грађана је поред мира и безбедности веома значајан интерес у изградњи снажније Европе, у оквиру којег ће ЕУ „поспешити економски раст, нова радна места, равноправност и безбедно и здраво окружење”, указује Стратегија и значајно истиче учвршћивање Уније кроз побољшање квалитета живота људи. Истовремено, у Стратегији се истиче да ће „највећи део светског раста у блиској будућности бити забележен ван ЕУ”.

У области својих вредност ЕУ ће настојати да ојача отпорност демократија и њихов даљи развој кроз „поштовање и унапређење људских права и слобода, владавину права, правду, солидарност, равноправност, недискриминацију, плурализам и поштовање разноликости”.

Европска унија ће наставити да промовише светски поредак који ће бити заснован на правилима и истовремено јачати отпорност својих демократских вредности.

² Федерика Могерини је висока представница ЕУ за спољну и безбедносну политику (потпредседница европске комисије).

Глобални поредак успостављен на основама мултилатерализма као битног принципа и систему УН неопходан је како би се обезбедио миран и одржив свет. „Мултилатерални поредак утемељен на међународном праву, укључујући принципе из Повеље УН и Универзалне декларације о људски правима једини су гарант мира и безбедности, како код куће тако и изван граница”, дефинише се у Стратегији.

У остваривању интереса и вредности руковођење јасним принципима, заснованим на реалној процени стратешког окружења, биће водилца на путу спровођења приоритета спољнополитичког деловања ЕУ.

Принципи којима се руководи спољна политика ЕУ:

- *јединство,*
- *ангажовање,*
- *одговорност и*
- *партнерство.*³

Европској унији је потребно да делује уједињено више него икад у досадашњем постојању. О томе говори принцип јединства и указује да је свет све сложенији због померања глобалне моћи и њене дифузије (распршивања). Јединство је угроженије више него икада до сада, а његова слабост је постала видљива са наступајућим процесом „изласка Велике Британије из ЕУ и наставља се нејединством дела земаља Уније услед сукоба националних и европских интереса”. Због тога је јединство међу државама чланицама, у институцијама Уније сада од непроцењиве важности.

Принцип ангажовања указује на свет међузависности у коме се приликама, изазовима и страховима не може управљати ако се ЕУ не ангажује широм света и не сарађује са актерима глобалних односа. „Нарушавање животне средине, недостатак ресурса, транснационални организовани криминал и тероризам су појаве које не познају границе и не могу се одвојити на спољашње и унутрашње па је стога ангажовање ван граница ЕУ нужност и потреба у стварању боље ЕУ и света у целини”.

Принцип одговорности истиче да само одговорно ангажовање може доводити до позитивних промена. ЕУ ће одговорност преузети „у Европи, околним регионима, али ће се ангажовати и на даљим глобалним подручјима, делујући глобално, како би дала свој допринос у решавању основних узрока конфликта и сиромаштва и дала подршку недељивости и универзалности људских права”. Одговорно реаговање на кризе подразумева деловање ради спречавања сукоба и омогућили постизање решења на локалном нивоу.

Принцип партнерства подразумева и поделу одговорности међу партнерима али истовремено захтева и његово јачање кроз улагање, односно инвестирање. ЕУ ће се у спровођењу својих циљева обраћати државама, регионалним телима и међународним организацијама. Сарадња ће се одвијати са кључним партнерима чије вредности и интересе деле са ЕУ. Међутим, склапање партнерстава биће и на селективној основи са актерима чија је сарадња потребна ради обезбеђења глобалних јавних добара и решавања заједничких изазова. Нарочито су „значајна партнерства са цивилним друштвом и приватних сектором као кључним актерима умреженог света”, наводи се у Стратегији.

³ „Принципијелни прагматизам ће водити нашу спољну политику у годинама које долазе”, истиче се у Стратегији.

Приоритети спољне политике ЕУ

Спољнополитичка и безбедносна стратегија ЕУ базираће се на спровођењу пет ширих приоритета и успостављању 25 линија деловања у оквиру њих. Приоритети спољне политике ЕУ су *„безбедност ЕУ, државна и друштвена отпорност на истоку и југу ЕУ, интегрисани приступ конфликтима и кризама, кооперативни регионални пореци и глобално управљање за 21. век”*.

Безбедност ЕУ у протеклих седам деценија готово никада није долазила под знак питања. Мир и безбедност, демократија и просперитет (напредак) били су обезбеђени. Међутим, како наводи Стратегија, *„данас тероризам, хибридне претње, климатске промене, економска нестабилност и енергетска несигурност угрожавају наше грађане и територију. Политике страха прете европским вредностима и европском начину живота”*. Како би се обезбедила *„сигурност, просперитет, демократија, људска права и владавина права, као и оснажила област безбедности и одбране”*, у оквиру приоритета „безбедност ЕУ” успоставља се пет линија деловања:

- *безбедност и одбрана,*
- *борба против тероризма,*
- *сајбер безбедност,*
- *енергетска безбедност и*
- *стратешке комуникације.*

Линија деловања у безбедности и одбрани истиче већу одговорност ЕУ за сопствену безбедност. Мора постојати већа „спремност и способност за одвраћање спољних претњи и заштити ЕУ, као и деловању ван њених граница”. За јачање мира и очување безбедности неопходна је остваривање способности стратешке аутономије, што захтева амбициозан план за промену постојећег стања. У Стратегији се наводи *„да уз управљање спољашњим кризама и изградњу капацитета, ЕУ такође треба да буде у могућности да пружа помоћ и заштити своје чланице кад оне то затраже, као и своје институције.”*⁴

По питању колективне одбране НАТО ће и надаље остати примарни безбедносни гарант за већину држава чланица, али истовремено, „успостављени односи ЕУ и НАТО не могу да унапред предодређују одбрамбено-безбедносну политику чланица које нису део НАТО. Због тога ће ЕУ продубити сарадњу са НАТО по питању комплементарности, синергије и пуног поштовања институционалног оквира, инклузивности и њихове аутономије у одлучивању”, истакнуто је у Стратегији. Јачање ЕУ као безбедносне заједнице биће усмерено ка стварању способности ЕУ да делује аутономно, али истовремено и учествујући у акцијама и сарађујући са НАТО. Основ будуће здравог трансатлантског партнерства са НАТО треба да буде европска одбрана која ће имати свој кредибилитет, указује Стратегија.

Борба против тероризма захтева *„веће инвестиције и солидарност, повећање размене информација и обавештајне сарадње држава чланица и агенција ЕУ.”* У

⁴ „И док НАТО постоји како би заштитио своје чланице – од којих је већи део из Европе – од напада споља, Европљани морају да буду боље опремљени, обучени и организовани како би одлучно допринели колективним напорима у том смислу, и могли да делују аутономно уколико и када је то потребно”.

оквиру размене информација и података неопходно је достављање „упозорења о насилном екстремизму, терористичким мрежама и терористима, али и мониторинг и уклањање незаконитих садржаја из медија”, наводи се у Стратегији. У активне мере против насилног екстремизма предвиђен је рад на образовању, комуникацији, култури, младима и спорту као мерама превенције на супротстављању овој појави. Такође, ради спречавања радикализације прошириће се „сарадња са цивилним друштвом, приватним сектором и жртвама тероризма и спроводити међуверски и међукултурни дијалог”. Истовремено, оствариваће се сарадња у борби против тероризма са северном Африком, Блиским истоком, Западним Балканом и Турском, као и са другим партнерима у свету у размени пракси и развоју различитих програма у борби против насиља и екстремизма.

У области сајбер безбедности ЕУ ће повећавати способност и пружати помоћ државама чланицама у заштити од сајбер претњи. Заштита од сајбер претњи подразумева „повећање технолошких способности за отпорност инфраструктура, мрежа и услуга ради смањења могућности настанка сајбер криминала”. Стратегија предвиђа политичку, оперативну и техничку сарадњу ЕУ са земљама чланицама у области сајбер безбедности, као и развијање и даље унапређење сајбер сарадње са САД и НАТО као кључним партнерима.

У области енергетске безбедности настојања ЕУ биће усмерена на „диверсификацију извора енергије, рута и добављача, нарочито у области снабдевања гасом, као и у промовисању највиших стандарда нуклеарне безбедности у трећим земљама”.

У области стратешке комуникације ЕУ ће кроз јавну дипломатију тежити повезивању спољне политике ЕУ са грађанима и својим партнерима. Јачање отвореног истраживачки оријентисаног медијског окружења биће један од приоритета ЕУ у овој области, док ће сарадња са локалним партнерима, укључујући и комуникацију преко друштвених мрежа, бити настављена.

У оквиру приоритета „државна и друштвена отпорност на истоку и југу ЕУ” успостављају се четири линије деловања:

- *политика проширења,*
- *наши суседи (суседска политика),*
- *отпорност у регионима у окружењу и*
- *ефективна политика миграција.*

Државна и друштвена отпорност на истоку и југу ЕУ, као приоритет спољне политике ЕУ, значајна је за превенцију нестабилности која постоји ван граница ЕУ и која угрожава њене виталне интересе. Зона интересовања ЕУ на отпорност држава и друштава на истоку допире до централне Азије, а на југу до централне Африке. Према Стратегији је оно „друштво отпорно у којем су присутни демократија, поверење у институције и одржив развој”⁵. Обзиром да је отпорност један од виталних интереса ЕУ и њених чланица, као и у околним регионима, она ће промовисати „отпорност као способност држава и друштава да се реформишу и превазиђу унутрашње и спољне кризе”.

Политика проширења тежи повећању броја земаља чланица ЕУ у складу са достизањем прописаних стандарда приступања, од стране земаља које приступају,

⁵ „Отпорна држава је безбедна држава, а безбедност је кључ напретка и демократије.”

чијим се доследним спровођењем повећава отпорност ЕУ и зона стабилности. Спровођењем политике проширења, „*изазови миграција, проблеми енергетске безбедности, тероризам и организовани криминал подељени су између ЕУ, Западног Балкана и Турске*”, наводи Стратегија.

Суседска политика базирана је на јачању отпорности као стратешком приоритету у суседству. Правилно усмерена суседска политика и промоција интереса и вредности ЕУ може имати позитивне ефекте и подстаћи трансформације у суседству. Ова политика није усмерена против ниједне државе и представља моћ привлачења. У зони интереса суседске политике су Тунис и Грузија, као и земље источног партнерства и јужног Медитерана. „ЕУ ће подржавати различите путеве отпорности на истоку и југу, фокусирајући се на најакутније димензије нестабилности и циљајући на оне које могу да направе значајну разлику”.

Отпорност у регионима у окружењу захтева вишестрани приступ и подразумева утицај на позитивне промене у ширем окружењу ради ширења зоне стабилности и сарадње на заједничким основама и стандардима, кроз политике подршке и одговорног управљања. ЕУ ће „подржавати реформисање сектора правосуђа, безбедности и одбране и подржавати нестабилне државе у изградњи капацитета отпорности.”⁶ Друштвена отпорност израђиваће се и кроз продубљивање односа са „цивилним друштвима, као и контактом са културним организацијама, верским заједницама, социјалним партнерима, браниоцима људских права, против кршења слободе говора и удруживања”.

Ефективнија политика миграција у стварању отпорности усмерена је на државе порекла и транзита миграната и избеглица. Ова политика подразумева активнији ангажман ЕУ, превентивно деловање и рад у различитим областима са државама порекла и транзита на ефикаснијем управљању и обезбеђењу ефективнијих политика миграција. Стратегија дефинише заједнички рад са другим државама на „адекватним приступима миграцијама, укључујући развој, дипломатију, мобилност, легалну миграцију, управљање границама, реадмисију и повратак.” Стратегија такође предвиђа успостављање ефикаснијег партнерства са агенцијама УН, новим актерима, регионалним организацијама, грађанским друштвом и локалним заједницама.

У оквиру приоритета „интегрисани приступ конфликтима и кризама” успостављају се четири линије деловања:

- *превентивни мир,*
- *безбедност и стабилизација,*
- *решавање конфликта и*
- *политичка економија мира.*

Интегрисани приступ конфликтима и кризама подразумева да ће се ЕУ укључити у процес изградње мира и сконцентрисати своје напоре према суседним регионима на истоку и југу, док ће ангажовање у удаљенијим областима бити у оквиру појединачних случајева. При ангажовању користиће се мултидимензионални приступ коришћењем расположивих политика и инструмената ради превенције, управљање и решавања конфликта. Употреба вишефазног приступа подразумева учешће у свим фазама конфликта, у превенцији, решавању и стабилизацији. Више-

⁶ „Државе су отпорне када друштва осећају да су боље стојећа и да имају наду у будућност.”

слојни приступ подразумева одвијање конфликта на локалном, националном, регионалном и глобалном нивоу, док развој мултилатералног приступа подразумева укључивање свих актера који учествују у конфликту.

Превентивни мир указује на значај превенције у конфликту, због чега је неопходно повећати напоре у превенцији и мониторингу главних узрока (кршење људских права, неједнакост, искоришћеност ресурса и климатске промене).

Безбедност и стабилизација предвиђају систематичне ангажовање ЕУ у безбедносној димензији сукоба. ЕУ за обезбеђење своје безбедности и одбране мора бити „способна да на кризу брзо, одговорно и одлучно одговори, нарочито у борби против тероризма“. Мора се постићи боља „опремљеност за изградњу мира, гарантовање безбедности и заштите људских живота, пре свега цивила“. Захтеви за успостављање безбедности намећу се и у „примени мировних споразума, процесу успостављања прелазних влада, као и помоћи у успостављању локалног прекида ватре“. У току стабилизације ЕУ треба да омогући институцијама да пруже услуге и безбедност локалном становништву, док коришћењем међународних и својих спољних политика неопходно је спречити преливање нестабилности насталих у сукобима.

У процесу *решавања конфликта* ЕУ ће подстицати, „у државама у којима се дешавају сукоби, инклузивно управљање кроз посредовање и помоћ“. Инклузивно управљање ће се спроводити када функционисање државе са врха на доле има ограничен утицај па је неопходно деловање на свим нивоима. Кроз заједничку безбедносну и одбрамбену политику (ЗБОП), развој и финансијске инструменте подстакнуће се модели одрживе државности кроз рад на нивоу локалних власти и општина ради пружања основних услуга грађанима.

Политичка економија мира подразумева спровођење механизма јачања и консолидације легитимне економије. Ратну политичку економију треба прекинути и створити могућности за токове легитимне економије. Обезбеђење економије мира захтева већу „синергију хуманитарне и развојне помоћи, каналисање подршке у обезбеђивању здравља, образовања, заштите, основних намирница и легитимног запослења“, наводи се у Стратегији.

У оквиру приоритета „кооперативни регионални пореци“ успоставља се пет линија деловања:

- *европски безбедносни поредак,*
- *миран и просперитетан Медитеран, Блиски исток и Африка,*
- *ближи Атлантук,*
- *повезана Азија и*
- *кооперативни Арктик.*

Кооперативни регионални пореци подразумевају ангажовање ЕУ у стварању односа сарадње са другим светским регионима ради заједничког преузимања глобалне одговорности. Свет се налази у раскораку и противуречности између глобалних захтева и локалних потреба („глобалних притисака и локалних потисака“), при чему су региони и њихова динамика пресудно значајни. „Региони представљају критичне просторе управљања у свету без центра“. ЕУ ће подржавати кооперативне регионалне поретке широм света, при чему неће извозити свој модел већ размењивати обострано различита регионална искуства. Глобални и регионални актери могу заједно решавати транснационалне конфликте и сарађивати у разним областима.

Кооперативни регионални пореци су потребни Европи како би њено окружење било стабилно и не би производило безбедносне изазове, ризике и претње који ће се преливати на простор Европе. Мир и стабилност у овим подручјима су преко потребни за даљи развој и просперитет Европе. ЕУ је заинтересована за „решавање конфликта и промовисање развоја и људских права у јужним подручјима како би се избегле опасности од тероризма, демографских изазова, миграција и климатских промена, и истовремено искористиле могућности за заједнички напредак”.

Европски безбедносни поредак подразумева „суверенитет, независност, територијални интегритет држава, неповредивост граница и мирно решавање конфликта као кључне елементе европског поретка безбедности”, истиче се у Стратегији и истовремено указује да „мир и стабилност у Европи нису више константа јер су кршење међународног права од стране Русије и дестабилизација Украјине довели под знак питања суштину европског безбедносног поретка”, али се такође потврђује да су ЕУ и Русија⁷ међусобно зависне и да ће због тога бити настављени разговори о неслагањима и сарадњи. „ЕУ ће јачати сарадњу са ОЕБС који обухвата Европу, протеже се до централне Азије и представља стуб европске безбедности, као и са Саветом Европе”.

У оквиру линије деловања, *миран и просперитетан Медитеран, Блиски исток и Африка*, ЕУ ће имати пет области деловања.

Прва, *Магреб и Блиски исток*, у којој ће подржати мултилатералну сарадњу и сарађивати по питањима „безбедности граница, кријумчарења, борбе против тероризма, не-пролиферације, безбедности хране и воде, енергије и климе, инфраструктуре и управљања катастрофама”. У регионалном сукобу Сирије и Либана подстаћиће дијалог и преговарање, као и по питању палестинско-израелског сукоба.

Друга, *Турска*, са којом ће ЕУ продубити сарадњу тежећи да учврсти турску демократију у складу са својим критеријумима за приступање ЕУ, и подстаћи нормализацију односа са Кипром. Дијалог са Турском водиће се по питањима „борбе против тероризма, регионалне стабилности и избеглица, као и сарадњи у образовању, енергији и транспорту”.

Трећа, *ангажман у Заливу*, где ће бити настављена сарадња са Саветом за сарадњу у Заливу и заливским земљама. На основу поштовања нуклеарног споразума са Ираном, „сарадња ће бити остваривана у трговини, истраживањима, животној средини, енергији, борби против трговине људима и кријумчарења, миграцијама и друштвеној размени”. Успоставиће се дијалог са Ираном и заливским земљама „о питањима регионалних сукоба, људским правима и борби против тероризма ради спречавања ширења криза и стварања услова за сарадњу и дипломатију”.

Четврта, *север Африке и подсахарска Африка, Рог Африке и Блиски исток*, у којима ће ЕУ у овим подрегионима подстаћи сарадњу ради заједничког суочавања са заједничким економским и безбедносним проблемима.

Пета, *Африка*, у којој ће ЕУ настојати да уложи у мир и развој ради очувања заједничке безбедности и просперитета. Сарадња ће бити интензивиранија са различитим афричким организацијама ради подстицања економског раста и запошљавања у Африци. Кроз споразуме о „економским партнерствима тежиће се подстицању афричке интеграције и мобилности и градити јаче везе кроз трговину, развој и безбедносне политике”.

⁷ „Управљање односима са Русијом представља кључни стратешки изазов.”

Ближи Атлант подразумева даље јачање прекоатлантских веза и на северу и на југу. „Трансатлантско партнерство преко НАТО и са САД и Канадом помоћи ће да се ојача отпорност у решавању сукоба и повећа ефикасност глобалног управљања”. ЕУ продубиће своје партнерство са НАТО кроз „развој одбрамбених способности и заједничке вежбе, појачати активности на супротстављању хибридни и сајбер претњама, и сарађивати у управљању кризама, борби против тероризма, миграцијама, енергији и клими”. Партнерство ће бити продубљено и у области трговине и улагања.

ЕУ прошириће своју сарадњу и успоставити јаче партнерске односе са Латинском Америком и Карибима, који ће бити засновани на заједничким вредностима и интересима. Интензивираће се „дијалог и сарадња у областима миграција, поморске безбедности и заштите живота у океану, климатских промена и енергије, разоружања, не-пролиферације и контроле наоружања и борбе против организованог криминала и тероризма”.

Повезана Азија је од виталног значаја за мир и просперитет Европе, обзиром да Европа и Азија представљају јединствену и највећу копнену масу на свету под заједничким називом Евроазија. У стратегији се битно исказује констатација да „постоји директна веза између европског просперитета и азијске стабилности”.⁸ Ова тврдња има велику специфичну тежину и означава први ред приоритета спољнополитичког деловања ЕУ. У стратегији се истиче значај сарадње са Кином на основама поштовања и прихватања владавине права. Повећање трговинске размене и инвестиција са Кином може се успоставити на основама „једнаких услова, заштите интелектуалне својине, веће сарадње у области врхунских технологија, али и на основу дијалога о економским реформама, људским правима и активностима климатских промена”.

Како би Азија била повезана, више интегрисана и мање подељена, настојање ЕУ биће усмерено на развоју политички заокруженог приступа Азији. Поред Кине, ЕУ ће повећати активности економске дипломатије са Индијом и Јапаном, као и државама АСЕАН. Настојања у економској сфери биће све више усмерена ка склапању споразума о слободној трговини са стратешким партнерима. Активности ће бити усмерене и у области безбедности на стварању партнерстава. Биће пружена подршка у успостављању процеса помирења и изградње државе у Авганистану, док ће у источној и југоисточној Азији бити подржана слобода пловидбе и поштовање међународног права у тој области. У деловима Азије ЕУ ће промовисати људска права и подржати демократске транзиције држава које их спроводе.

Кооперативни Арктик је у сфери стратешких интереса ЕУ обзиром да она има три државе чланице и две државе чланице европског економског простора. Активности ЕУ на овом простору биће усмерене на „климу, истраживања животне средине, одрживи развој, телекомуникације, тражење и спасавање”.

У оквиру приоритета „глобално управљање за 21. век” успоставља се седам линија деловања:

- *реформисање,*
- *инвестирање,*
- *имплементација,*

⁸ „Мир и стабилност у Азији представља предуслова нашег просперитета. Продубићемо економску дипломатију и повећати нашу безбедносну улогу у Азији”.

- продубљивање,
- ширење,
- развој и
- склапање партнерстава.

У оквиру приоритета „глобално управљање за 21. век” ЕУ ће заступати своје виталне интересе, мир и безбедност, просперитет и демократију, који су у опасности и тежити успостављању светских норми и обезбеђењу средстава за њихово спровођење. „ЕУ је посвећена светском поретку заснованом на међународном праву, укључујући принципе Повеље УН, који обезбеђују мир, људска права, одрживи развој и трајан приступ глобалним добрима”, дефинише се у Стратегији.

Област глобалног управљања могуће је успоставити уколико се *реформишу* УН, Савет безбедности и Међународне финансијске институције. Насупрот томе, изостанак промена може произвести почетак урушавања тих институција и настанак алтернативних групација које ће произвести штете.

Инвестирање, односно улагање, у УН је неопходно, првенствено у „мировне, посредничке, миротворне и хуманитарне функције.” ЕУ ће појачати синергију са УН на изградњи мира.

ЕУ ће у погледу одрживог развоја и климатских промена испунити све своје обавезе, док ће *имплементација* циљева одрживог развоја захтевати промене свих унутрашњих и спољних политика.

Као главни покретач трговине и инвестиција, ЕУ ће на глобалном нивоу као највећа светска економија *продубити* успостављена правила. „ЕУ ће тежити склапању свеобухватних споразума у слободној трговини са САД, Јапаном, Индијом, АСЕАН и другим актерима глобалне слободне трговине”.

Тежња ЕУ биће усмерена на *ширење* домета међународних норми, режима и институција. Једна од „главних претњи по Европу и свет у целини представља пролиферација оружја за масовно уништење и система њиховог преноса”. Због тога ће ЕУ настојати да подржи „мултилатерално разоружање, непролиферацију и контролу наоружања”.

Ради обезбеђења одрживог приступа глобалним добрима и осигурања безбедности на глобалном нивоу неопходан је стални *развој* постојећи правила. ЕУ ће стога тежити праћењу промена и обликовању правила у „сајбер простору и сајбер безбедности, понашања у свемиру, у области енергетике, здравства, биотехнологија, вештачке интелигенције, роботике” итд.

ЕУ ће служити као пример у глобалном управљању, остваривати улогу координатора и посредника и „тежити *склапању партнерстава* са државама и организацијама, приватним сектором и цивилним друштвом, и сарађивати са УН као кључним партнером, као и са САД, регионалним организацијама и другим партнерима у Азији, Африци, северној и јужној Америци.”

Од глобалне стратешке визије до активног деловања

Како би ова глобална стратегија ЕУ у области спољне и безбедносне политике била операционализована у пракси и достигла своју усмереност од визије до акције, односно од спровођења визије до конкретног деловања и превођења у реално стање, неопходно је улагање у три улоге Уније:

- кредитбилна ЕУ,
- реактивна ЕУ и
- повезана ЕУ.

За спровођење стратегије и остварење визије од суштинске важности је *кредитбилитет ЕУ*. Кредитбилитет своју снагу црпи из „јединства, бројних достигнућа, политичке моћи, делотворности и конзистентности политика, као и поштовања својих вредности”.⁹ У стратегији се исказује потреба да земље чланице морају да се окрећу сарадњи у области одбране као норми и да усмере довољно новчаних средстава у одбрану. Стратегија такође на детаљнији начин разрађује мере које ће дати побољшање у области безбедности и одбране на нивоу ЕУ и мере које су неопходне на нивоу држава чланица, као и способности које у будућности треба развијати, како би Унија постигла одговарајући капацитет у овој области.

Остварење улоге *реактивне Уније* неопходно је ради бржег и флексибилнијег реаговања у непредвидивом свету. „Земље чланице треба да унапреде способност распоређивања, интероперабилност својих снага кроз обуку и вежбе. Развој капацитета за брзо реаговање могућ је уколико се отклоне процедуралне, финансијске и политичке припреме за размештај борбених група”. Реактивно спољно деловање мора бити засновано на успостављању институционалних и других механизма који ће обезбедити ефикасност и спровођење заједничких циљева.

Улога *повезане ЕУ* неопходна је ради спровођења заједничких циљева ЕУ и њених земаља чланица. Проблеми у области безбедности, тероризма, хибридне претње и организовани криминал не познају границе због чега је потребна „тешња институционална повезаност и сарадња између земаља, као и повезаност између спољне акције и унутрашње области слободе, безбедности и правде. Сарадња држава такође треба да буде у већем степену повезана, мора се јачати сарадња између служби за спровођење закона, судских и обавештајних.”

Закључак

Европска унија у својој Глобалној стратегији за спољну и безбедносну политику истиче пет приоритета свог спољног деловања: „*безбедност ЕУ, државна и друштвена отпорност на истоку и југу ЕУ, интегрисани приступ конфликтима и кризама, кооперативни регионални пореци и глобално управљање за 21. век*”. Приоритети спољног деловања ЕУ дефинисани су кроз њену визију будућег деловања која интегрише спољну и безбедносну политику. Она представља одраз сложеност света у коме ЕУ тражи своје место и улогу, у складу са интересима, вредностима и циљевима ЕУ, њеним будућим геополитичким аспирацијама и израженој тежњи ка остваривању способности стратешке аутономије, у којој ће створити ефикасну војну структуру, већу независност од САД и аутономију у одлучивању.

У току остваривања интереса и вредности, ЕУ ће се јасно руководити одређеним принципима који су конституисани на основу реалне процене постојећег и ди-

⁹ „У овом нестабилном свету, мека моћ није довољна: морамо да унапредимо наш кредитбилитет у области безбедности и одбране”.

намичног стратешког окружења. Принципи на којима ће почивати глобална стратегија ЕУ су „јединство, ангажовање, одговорност и партнерство”.

Како би се остварили приоритети кроз спровођење интереса, вредности и циљева, колективна акција држава чланица биће усмерена на јачању „кредибилне, реактивне и повезане Уније”, чијим развијањем потребних капацитета ће бити успостављена спона између визије и деловања (акције).

Стратегији уважава чињеницу да ће „највећи део светског раста у блиској будућности бити забележен ван ЕУ”, па стога истиче значај просперитета грађана, поред мира и безбедности, у остваривању доприноса у изградњи снажније Европе, чиме ће се учврстити Унија кроз побољшање квалитета живота људи. ЕУ је принцип јединства потребнији више него икада у својој историји због све комплексности међународних односа услед померања глобалне моћи и њене дифузије (распршивања). Јединство је данас најугроженије, нарочито са процесом изласка Велике Британије из ЕУ, као и нејединством дела земаља условљеног сукобима националних и европских интереса.

Према Стратегији је безбедност угрожена и она закључује да, „данас тероризам¹⁰, хибридне претње, климатске промене, економска нестабилност и енергетска несигурност угрожавају наше грађане и територију. Политике страха прете европским вредностима и европском начину живота”.

Безбедност и одбрана су све значајнији за ЕУ. Она мора бити спремна и способна за одвраћање претњи које долазе споља и заштиту ЕУ, као и за деловање ван својих граница. ЕУ у новој Глобалној стратегији тежи стварању уједињене војне структуре која може да превазиђе супротстављености између земаља Уније. За јачање мира и очување безбедности неопходна је остваривање способности „стратешке аутономије”, што захтева амбициозан план за промену постојећег стања. У Стратегији се дефинише да „државе чланице остају суверене у својим одбрамбеним одлукама: ипак, због успостављања и одржавања многих од тих моћи, сарадња у области одбране мора да постане норма. ЕУ ће систематски подстицати одбрамбену сарадњу и настојање да створи чврсту европску одбрамбену индустрију, која је од кључне важности за самосталне одлуке и деловање у Европи”.

Стратегија дефинише појам „стратешка аутономија”, која означава независност од САД и других актера у доношењу и спровођењу одлука. Постизање стратешке аутономије је на тај начин у директној вези са стварањем јединствене и ефикасне војне структуре ЕУ.

Колективна одбрана биће и даље заснована на НАТО који ће остати гарант безбедности за већину држава чланица, али се истиче да односи ЕУ и НАТО не могу унапред предодређивати политику одбране и безбедности чланица ЕУ које нису у саставу НАТО. ЕУ је појачати сарадњу са НАТО у разграничењу надлежности, поштовању институционалног оквира, и аутономији у одлучивању. ЕУ ће тежити да ојача као безбедносна заједница и створи способности да делује самостално, али ће истовремено сарађивати са НАТО.

¹⁰ У борби против тероризма ЕУ ће сарађивати са северном Африком, Блиским истоком, Западним Балканом и Турском, кроз размену пракси и стварање програма у борби тероризма.

Стратегија наглашава наставак притиска на Русију у вези са Украјином и Кримом, као и селективну сарадњу по питањима у којима Европа и Русија делују независно. Разговори ће бити настављени и по питањима у којима постоје неслагања, као и тамо где постоји обострано разумевање, јер су ЕУ и Русија међусобно зависне.¹¹

Сарадња са Кином заснована на владавини права, као и повећање трговинске размене и инвестиција је од пресудног значаја за ЕУ. ЕУ ће оснажити економску дипломатију са Индијом, Јапаном и државама АСЕАН. Економска сарадња биће усмерена на постизању споразума о слободној трговини са стратешким партнерима. У области безбедности остаће отворене могућности склапања партнерстава. ЕУ ће настојати да утиче на процес помирења и изградње државе у Авганистану, подржаће слободу пловидбу и поштовање међународног права у источној и југоисточној Азији, док ће истовремено тежити промовисању људских права и демократских транзиција.

ЕУ ће настојати да оствари стабилност у зони ЕУ, коју ће тежити да шири и ван граница Уније ради превенције нестабилности које би могле да угрозе њене виталне интересе. Зона интересовања ЕУ на „отпорност држава и друштава” на истоку допире до централне Азије, а на југу до централне Африке. Она ће у тој зони промовисати отпорност држава и друштава ка превазилажењу унутрашњих и спољашњих криза и спровођењу реформи, у складу са интересима и вредностима ЕУ.

Интегрисани приступ конфликтима и кризама подразумева да ће се ЕУ укључити у процес изградње мира и сконцентрисати своје напоре према суседним регионима на истоку и југу, док ће ангажовање у удаљенијим областима бити у оквиру појединачних случајева.

Кооперативни регионални пореци подразумевају ангажовање ЕУ у стварању односа сарадње са другим светским регионима ради заједничког преузимања глобалне одговорности, јер се противуречности света огледају у супротстављености глобалних захтева и регионално-локалних потреба. ЕУ ће пружати подршку кооперативним регионалним порецима у свету без потребе да извози свој модел већ да размени различита регионална искуства.

Литертура

[1] „Глобална стратегија ЕУ о спољној и безбедносној политици – Заједничка визија, заједничко деловање – Јача Европа”, документ Савета ЕУ, 28.06.2016.

¹¹ „Управљање односима са Русијом представља кључни стратешки изазов.”